
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 630*228:630*6:630*81

Д. А. Гойчук, здобувач

ЛІСОВІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ДЕРЕВИНИ

Анотація. У статті розглядаються сутність лісових ресурсів та питання їх власності, лісистість та запаси деревини в Україні у порівнянні з іншими країнами, розподіл наявної та оптимальної лісистості за природними зонами, породний склад лісових ресурсів. Проаналізовано обсяги виробництва необробленої деревини та її товарну структуру, а також вартість продукції лісозаготівель.

Ключові слова: лісові ресурси, пропозиція деревини, обсяги заготівель деревини, товарна структура, запаси деревини.

Д. А. Гойчук, соискатель

ЛЕСНЫЕ РЕСУРСЫ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ДРЕВЕСИНЫ

Аннотация. В статье рассматриваются сущность лесных ресурсов и вопросы их собственности, лесистость и запасы древесины в Украине в сравнении с другими странами, распределение существующей и оптимальной лесистости по природным зонам, породный состав лесных ресурсов. Освещены объемы производства необработанной древесины и ее товарная структура, а также стоимость продукции лесозаготовок.

Ключевые слова: лесные ресурсы, предложение древесины, объемы заготовок древесины, товарная структура, запасы древесины.

D. A. Hoichuk, candidate of sciences degree seeker

FOREST RESOURCES AS A BASIS OF WOOD SUPPLY FORMATION

Abstract. The essence of forest resources and the issues of their ownership, the percentage of forest land and wood reserves in Ukraine in comparison with other countries, the distribution of the existent and optimal percentage of forest land according to the native zones, species composition of forest resources are considered in the article. The unprocessed wood output and its commodity composition, as well as production value of lumbering are revealed.

Keywords: forest resources, wood supply, lumbering volume, commodity composition, timber resources.

Актуальність теми дослідження. Лісові ресурси є важливою складовою ресурсного потенціалу економіки України. З економічної точки зору, використання лісових ресурсів – це організація діяльності, що спрямована на вилучення та ефективне використання властивостей лісових ресурсів. У нашій країні лісокористуванню відводиться велика роль. Воно передбачає заготівлю, а також використання деревної продукції. При цьому воно має бути раціональним і невиснажливим, заснованим на принципі збалансованості безперервного лісокористування та відновлення лісових запасів. Продуктивність лісових ресурсів, розміри лісокористування є важливим чинником, що визначає пропозицію на ринку необробленої деревини. Тому аналіз наявності та використання лісових ресурсів з позиції формування ринку необробленої деревини є досить актуальним і вимагає наукового осмислення.

Постановка проблеми. Метою дослідження є аналіз стану та використання деревних лісових ресурсів з позиції формування пропозиції необробленої деревини, що необхідно для обґрунтування заходів щодо раціонального і невиснажливого використання лісів у процесі економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях і публікаціях вітчизняні науковці розглядають питання раціонального використання лісових ресурсів [1], еколого-економічні аспекти відтворення лісових ресурсів [2], плату за спеціальне використання лісових ресурсів [3] тощо, однак доцільно дослідити використання лісових ресурсів з позицій формування пропозиції необробленої деревини.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Виклад основного матеріалу. З економічної точки зору, лісові ресурси можуть бути визначені як предмет, засіб та продукт праці, у результаті якої формується сукупність специфічних матеріальних та нематеріальних благ лісу, як компоненту навколишнього середовища. Ст. 6 Лісового кодексу України дає визначення лісових ресурсів як «деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів. До лісових ресурсів також належать корисні властивості лісів ...» [4].

Майже усі лісові ресурси нині перебувають у власності держави, яка делегує право лісокористування на постійній основі багатьом міністерствам та відомствам. Основними з них є: Державне агентство лісових ресурсів – 7,5 млн. га (68 %), Міністерство аграрної політики та продовольства – 1,8 млн. га (17 %), Міністерство оборони – 0,2 млн. га (2 %), Міністерство надзвичайних ситуацій – 0,2 млн. га (2 %) та інші. На землях державного запасу розташовані 0,7 млн. га, або 7 % лісів.

Пріоритетним завданням у сфері лісового господарства є створення нових лісів і захисних насаджень з метою досягнення оптимальної лісистості країни. Згідно Земельним кадастром станом на 01.01.2011 р. загальна площа вкритих лісовою рослинністю земель становила близько 9,7 млн. га. Цей показник приблизно дорівнює площі лісів у Німеччині або Польщі, проте, значно менший, ніж у Скандинавських країнах чи європейській частині Російської Федерації [5]. Частка цих вкритих лісом земель, або лісистість, в Україні становить 15,7 % від загальної території. Для порівняння, у Польщі та Німеччині ліси займають близько 29 % території, Франції та Румунії – 28 %, Молдови та Великобританії – 11 %.

Розподіл наявної та оптимальної лісистості за природними зонами наведено на рис. 1.

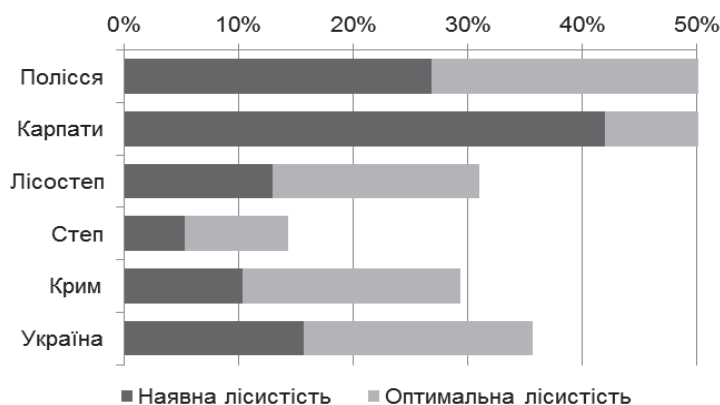


Рис. 1. Розподіл наявної та оптимальної лісистості за природними зонами у 2011 р.

Як видно, існує значний потенціал щодо зростання площі лісів, як в цілому по Україні, так і по окремих її регіонах. Наприклад, лісистість Полісся становить лише половину свого потенціалу, а лісистість Криму може бути збільшена втричі. В цілому по Україні оптимальна лісистість має становити 35 %, що на 20 % вище існуючого рівня. Завдяки реалізації в 2010-2015 роках Державної програми «Ліси України» [6] планується підвищити лісистість України на 0,5 млн. га і довести її до 16,1 %, що збільшить можливості наповнення ринку лісових товарів.

На формування внутрішнього ринку та експорту необробленої деревини визначальний вплив має розміщення лісових ресурсів. В Україні вони сконцентровані переважно в західному та північному регіонах України, особливо у Волинській, Житомирській, Рівненській та Івано-Франківській областях. Ці регіони характеризуються підвищеною продуктивністю та якістю деревних насаджень, покращеною сортиментною структурою, наявністю розвиненої лісозготівельної та лісопереробної галузей, налагодженою мережею лісових доріг та відносною близькістю до основних країн-імпортерів української деревини.

Запаси деревини та їх збільшення залежить від віку насаджень та темпів росту деревостанів. Нині запас деревини в лісах складає 1,8 млрд. м³ при середній щорічній зміні запасу близько 35 млн. м³. Середньозважений запас деревини на 1 га покритої лісом площі становить близько 153 м³ га⁻¹. Середній щорічний приріст деревини становить 4,0 м³ га⁻¹ (від 5 м³ га⁻¹ в Карпатах до

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2,5 м³ га⁻¹ в Степу [5]. Для порівняння, в Угорщині цей показник становить близько 6,2 м³ га⁻¹, Німеччині – 5,6 м³ га⁻¹, в Польщі – 3,4 м³ га⁻¹, Болгарії – 1,8 м³ га⁻¹. Питома вага лісових ресурсів у розрахунку на одну особу складає 39,5 м³ (0,2 га за площею).

Породний склад є одним з основних факторів формування вартості лісових ресурсів, зокрема необробленої деревини. Нині ліси України сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують сосна, дуб, бук, та ялина. За даними Держагентства лісових ресурсів України в 2011 р. хвойні насадження займали 42 % загальної площі (сосна – 33 %), цінні твердолистяні насадження дуба і бука – 32 % (рис. 2).

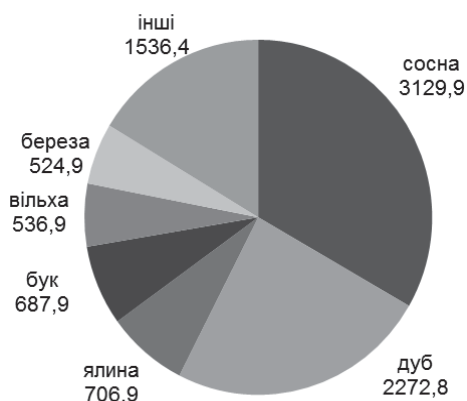


Рис. 2. Структура лісових ресурсів за деревними породами в 2011 р., тис га.

Згідно з Лісовим Кодексом України сировинне значення лісів України є другорядним. Заготівля деревини у промислових масштабах (у вигляді рубок головного користування) здійснюється у менш, ніж 50 % лісових насаджень. Заповідники, де заборонено будь-які види господарської діяльності, складають 15,7 % площі лісів. У 2011 р. їх кількість у порівнянні з 1990 р. зросла більше, ніж у 3 рази. У зоні радіоактивного забруднення з обігу вилучено також 157 тис. га лісів, або 1,6 % від загальної площі. Ці ліси виконують роль захисної зони після Чорнобильської аварії.

Обсяги щорічного виробництва необробленої деревини здійснюється у розмірі розрахункової лісосіки, що є науково обґрунтованою нормою заготівлі деревини в порядку рубок головного користування і щорічно затверджується органами державної влади. Сучасні розміри річної розрахункової лісосіки – 8,8 млн. м³, а фактичне її використання становить біля 88 %.

Пропозиція необробленої деревини формується шляхом рубок головного і проміжного користування. Рубки головного користування проводяться з метою заготівлі деревини у стиглих та перестійних лісових насадженнях, в основу яких покладено дотримання принципів безперервного, невиснажливого і раціонального використання лісових ресурсів, збереження умов відтворення високопродуктивних стійких деревостанів, їх екологічних та інших корисних властивостей [4]. Рубка проміжного користування, або рубка догляду, проводиться в пристигаючих деревостанах з метою створення сприятливих умов для збільшення приросту деревини кращих дерев.

За даними Держагентства лісових ресурсів у 2011 р. загальні обсяги заготівлі необробленої (ліквідної) деревини від усіх рубок становили 17,5 млн. м³, з яких від рубок головного користування – 8,0 млн. м³. Загалом з 1990 р. по 2011 р. обсяги заготівель деревини в Україні мали стійку тенденцію до зростання (рис. 3).

Вартість продукції лісозаготівель у 2011 р. склала 5 023,4 млн. грн., або 88 % від загальної вартості продукції (робіт, послуг) лісового господарства. Найбільшими лісозаготівельниками є підприємства Житомирської (2,7 млн. м³), Рівненської (1,5 млн. м³) та Чернігівської областей (1,4 млн. м³).

Товарна структура необробленої (ліквідної) деревини є одним із основних факторів формування пропозиції (рис. 4). Пропозиція необробленої деревини – це кількість деревних матеріалів відповідної категорії (круглий ліс, дров'яна деревина для технологічних потреб, дрова для опалення), яку виробники бажають та спроможні виробити шляхом вилучення з лісонасаджень за відповідними лісівничими і природоохоронними нормами на засадах сталого розвитку з метою продажу на ринку за певну ціну впродовж певного проміжку часу.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

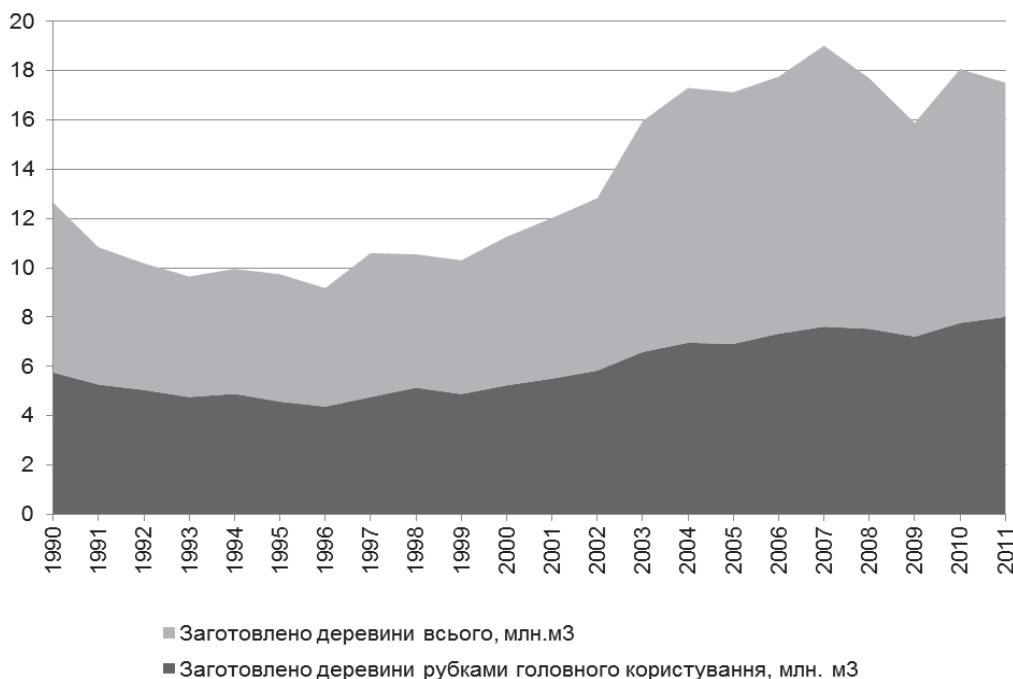


Рис. 3. Динаміка заготівлі деревини в 1990-2011 рр.

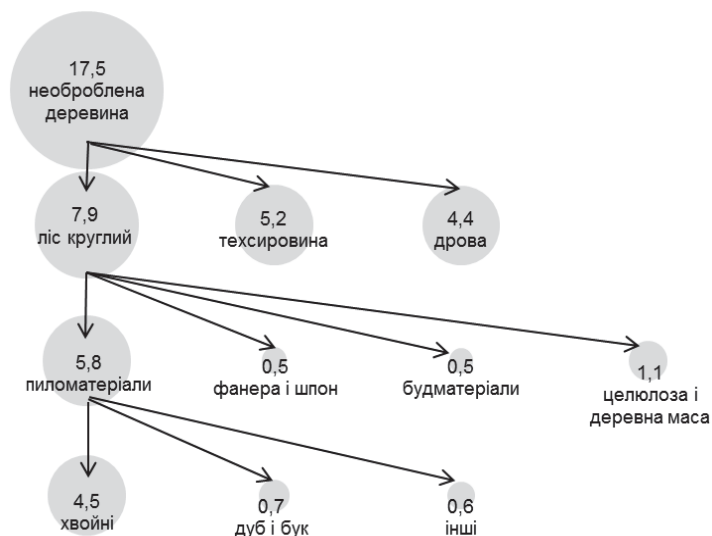


Рис. 4. Товарна структура необробленої деревини у 2011 р., млн. м³.

Питомий обсяг круглих лісоматеріалів є найбільшим і становить понад 45 % у загальному обсязі заготовленої деревини, або 7,9 млн. м³; техсировини заготовлено 4,5 млн. м³. Частка пиломатеріалів (переважно хвойних порід) у загальному обсязі складає близько третини, або понад 5,8 млн. м³; частка фанери і шпону та будматеріалів є незначною, відповідно 0,5 і 0,5 млн. м³. Для розширення глибокої переробки деревини необхідно впроваджувати сучасні технології, що вимагає значних капітальних вкладень, у тому числі іноземних інвестицій.

Висновок. Доцільно зазначити, що Україна володіє достатніми запасами лісових ресурсів для ведення економічної діяльності на засадах сталого розвитку. Однак в сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів та лібералізації ринків створюється додатковий попит на деревну сировину. У той же час погіршення екологічної ситуації як в Україні, так і світі у зв'язку з індустріальним розвитком призводить до зростання екологічної ролі лісів. Тому перед лісовим

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

господарством стоїть важливе завдання пошуку компромісу між усіма споживачами лісових ресурсів з метою задоволення потреб сучасного суспільства на засадах сталого розвитку, що вимагає нових технологічних та організаційних заходів щодо підвищення виходу ділової продукції при мінімальній вирубці лісів.

Література

1. Кузьмінець О. В. Охорона лісових ресурсів та раціональне їх використання / О. В. Кузьмінець, С. В. Березюк // Економічні проблеми розвитку аграрного виробництва в регіоні. – 2010. – Вип. 6. – С. 144-145.
2. Бліннікова О. В. Еколого-економічні аспекти відтворення лісових ресурсів регіону / О. В. Бліннікова // АгроСвіт. – 2010. – № 9. – С. 10-13.
3. Горохов В. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів в умовах дії Податкового та Бюджетного кодексів України / В. Горохов, Л. Шинкарук // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 7. – С. 30-32.
4. Лісовий кодекс України (за станом на 1 січ. 2004 року) / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Ін Юре, 2006. – 184 с.
5. Гірс О. А. Стиглість деревостанів та використання деревних ресурсів у лісах різного функціонального призначення : монографія / О. А. Гірс. – Корсунь-Шевченківський : ФОП Майдаченко І. С., 2011. – 316 с.
6. Ліси України : державна програма на 2002-2015 роки / Кабінет Міністрів України. – К., 2002. – 32 с.

Bibliography

1. Kuzminets O. V. Okhorona lisovykh resursiv ta ratsionalne yikh vykorystannia / O. V. Kuzminets, S. V. Bereziuk // Ekonomichni problemy rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v rehioni. – 2010. – Vyp. 6. – С. 144-145.
2. Blinnikova O. V. Ekoloho-ekonomichni aspekty vidtvorennia lisovykh resursiv rehionu / O. V. Blinnikova // AhroSvit. – 2010. – № 9. – С. 10-13.
3. Horokhov V. Zbir za spetsialne vykorystannia lisovykh resursiv v umovakh dii Podatkovoho ta Biudzhethnoho kodeksiv Ukrainy / V. Horokhov, L. Shynkaruk // Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy. – 2011. – № 7. – С. 30-32.
4. Lisovyi kodeks Ukrainy (za stanom na 1 sich. 2004 roku) / Verkhovna Rada Ukrainy. – Ofits. vyd. – K. : In Yure, 2006. – 184 s.
5. Hirs O. A. Styhlist derevostaniv ta vykorystannia derevnykh resursiv u lisakh riznogo funktsionalnogo pryznachennia : monohrafiia / O. A. Hirs. – Korsun-Shevchenkivskiy : FOP Maidachenko I. S., 2011. – 316 s.
6. Lisy Ukrainy: derzhavna prohrama na 2002-2015 roky / Kabinet Ministriv Ukrainy. – K., 2002. – 32 s.

Надійшла 14.05.2012